

Prądnik. Prace Muz. Szafera	22	193–198	2012
-----------------------------	----	---------	------

**XX MIĘDZYNARODOWE SEMINARIUM SACRUM I PRZYRODA –
CZŁOWIEK W OGRODZIE PANA
Ojców, dnia 13–14 października 2012 r.**

**20th International Seminar *Sacrum and Nature* – “Main in the Garden
of the Lord”. Ojców, 13–14 october 2012**

W dniach 13 i 14 października w siedzibie Ośrodka Edukacyjno-Dydaktycznego Ojcowskiego Parku Narodowego (Hotel „Pod Kazimierzem”) odbyło się 20. jubileuszowe międzynarodowe seminarium *Sacrum i Przyroda*. Głównym organizatorem seminarium był Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie (do 2011 r. Papieska Akademia Teologiczna) przy współpracy Uniwersytetu Preszowskiego (Słowacja), Ojcowskiego Parku Narodowego i Koła PTTK „Pielgrzym” w Krakowie. Gośćmi tegorocznego seminarium, oprócz Słowaków, byli również przedstawiciele Uniwersytetu Lwowskiego.

Seminaria te zainicjowane w 1993 r. przez ks. prof. dr hab. Macieja Ostrowskiego¹ odbywały się dotychczas głównie w polskich parkach narodowych, z później także w innych atrakcyjnych miejscach (m.in. Wieliczka, Ogród Botaniczny UJ). *Wszystko zaczęło się przed dwudziestu laty w Gorczańskim Parku Narodowym. Chęć uczczenia św. Franciszka z Asyżu patrona ekologów oraz potrzeba interdyscyplinarnej refleksji nad tematami ochrony stworzenia zaowocowała dorocznymi seminariami* – mówił na otwarciu seminarium w Ojcowie pomysłodawca i organizator tych spotkań ks. prof. Ostrowski – a ich tytuł „*Sacrum i Przyroda*” zaproponował dyrektor Ojcowskiego Parku Narodowego Rudolf Suchanek, gdy byliśmy w Ojcowie po raz pierwszy.

W Ojcowie uczestników seminarium przyjmowano już po raz trzeci (pierwszy raz w 1996 r., następnie w 2008 r. i obecnie w 2012 r.). W bieżącym roku zapowiedziano, że 25. jubileuszowe seminarium odbędzie także w Ojcowskim Parku Narodowym.

Kilka lat temu została zainicjowana współpraca z Wydziałem Teologicznym Uniwersytetu Preszowskiego na Słowacji, z Ogrodem Botanicznym UJ i Instytutem Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ. Dodajmy, że w tym Instytucie działa Zespół (dawniej Zakład) Geografii Religii, założony przez prof. Antoniego Jackowskiego mający oryginalne osiągnięcia w badaniach ruchu pielgrzymkowego w Polsce i na świecie. Instytut ten wydaje specjalne pismo „*Peregrinus Cracoviensis*” poświęcone tej problematyce, a prof. A. Jackowski był także współorganizatorem jednego z naszych seminariów *Sacrum i Przy-*

¹ Ks. prof. dr hab. Maciej Ostrowski jest obecnie prorektorem Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, kierownikiem Katedry Teologii Pastoralnej Szczegółowej Wydziału Teologicznego UPJPII, przewodniczącym Sekcji Pastoralistów Polskich, diecezjalnym duszpasterzem turystów i honorowym członkiem Ruchu Ekologicznego św. Franciszka z Asyżu (REFA).

Ryc. 1. Msza św. w kaplicy „Na Wodzie” w Ojcowie, którą celebrował ks. prof. Maciej Ostrowski. Stoją od lewej: ks. dr Jerzy Brusilo, ks. dr Jan Klimek, Kajetan Rajski. Fot. M. Maśliński

Fig. 1. Holy Mass in the Chapel on Water in Ojcowe celebrated by priest Prof. Maciej Ostrowski. Stand from left to right: priest PhD Jerzy Brusilo, priest PhD Jan Klimek, Kajetan Rajski. Photo by M. Maśliński

Ryc. 2. Otwarcie seminarium. Od lewej: ks. prof. Maciej Ostrowski, Volodymyr Bilaniuk (dziekan Wydziału Geograficznego Uniwersytetu Lwowskiego), Rudolf Suchanek. Fot. M. Maśliński

Fig. 2. Opening of the seminar. From left to right: priest Prof. Maciej Ostrowski, Volodymyr Bilaniuk (Dean of the Department of Geography of the University of Lviv), Rudolf Suchanek. Photo by M. Maśliński

roda w 2007 r. Współpraca kilku instytucji w organizacji seminariów przynosi konkretne efekty w postaci wspólnych referatów i sesji terenowych. Od 2006 r. dorobek seminariów jest utrwalany w formie drukowanych materiałów.²

Od kilku lat seminaria *Sacrum i Przyroda* odbywają na przemian – w Polsce i na Słowacji, połączone z sesjami terenowymi po obu stronach granicy. Niewykluczone, że za jakiś czas kolejne seminarium odbędzie się na Ziemi Lwowskiej z logistyczną bazą w Seminarium Duchownym w Brzuchowicach koło Lwowa. Tak przynajmniej sygnalizowali nasi goście z Ukrainy. Tu warto przypomnieć, że Ojcowski Park Narodowy ma podpisaną umowę o współpracy z Uniwersytetem Lwowskim, na mocy której są organizowane wspólne sesje naukowe, a lwowscy studenci odbywają swe praktyki w Ojcowie.

Seminaria *Sacrum i Przyroda* stały się – jak pisze ks. prof. M. Ostrowski – *rodzajem forum dyskusyjnego naukowców i praktyków, zaangażowanych w ochronę środowiska, natury i kultury jak i społeczników zainteresowanych tą sprawą w różnych obszarach. Centralnym wątkiem podejmowanym podczas sympozjów była zawsze kwestia ochrony otaczającego człowieka świata przyrody i kultury.*³ Motywem przewodnim ojcowskiego seminarium w 2012 r. było hasło „Człowiek w Ogródku Pana”, które merytorycznie nawiązywało do dwóch poprzednich spotkań w ramach *Sacrum i Przyroda* zatytułowanych „Ogród Pana” i „Dom Pana”. Przyrodę z całym zespołem elementów środowiska naturalnego ukształ-

² Dotychczas ukazały się następujące opracowania: *Sacrum w zwyczajach związanych z przyrodą*, red. ks. M. Ostrowski, ks. J. Klimek, J. Giądła, XIV Międzynarodowe Seminarium *Sacrum i Przyroda*, Zubrzyca Górna 2006; *Elementy chrześcijańskie w edukacji ekologicznej*, red. ks. M. Ostrowski, J. Partyka, XVI Seminarium *Sacrum i Przyroda*, Ojców 2008; *Sacrum a Príroda*, red. ks. G. Pal'a, ks. P. Tirpák, [XVII Seminarium] *Sacrum a Príroda*, Kraków 2009; *Ogród Pana*, red. ks. J. Brusilo OFMConv., XVIII Seminarium *Sacrum i Przyroda*, Kraków 2010; *Dom Pana*, red. ks. J. Brusilo OFMConv. ks. P. Tirpák, ks. M. Petro, XIX Seminarium *Sacrum i Przyroda*, Kraków – Prešov 2011; *Człowiek w Ogródku Pana*, red. Ks. Jan Klimek, J. Partyka, XX Seminarium *Sacrum i Przyroda*, Ojców 2012.

³ Ks. M. Ostrowski, R. Suchanek, *Słowo wstępne*, [w:] *Człowiek w Ogródku Pana...*, op. cit. s. 9.

Ryc. 3. Uczestnicy seminarium w Parku Zamkowym w Ojcowie. Fot. M. Maśliński

Fig. 3. Participants of the seminar in Castle Park in Ojców. Photo by M. Maśliński

towną przez Stwórcę i z wprowadzonymi doń elementami krajobrazu kulturowego można porównać z ogrodem – owym symbolem przyjaźni człowieka z Bogiem. Człowiek ma gospodarować i zarządzać tym ogrodem, może nawet komponować jego elementy z układami zieleni będące namiastką utraconego raju. *Tak jak życie zakonne jest swoistego rodzaju drogą powrotu do raju (...) tak ogród jest miejscem sprzyjającym duchowemu wyciszeniu, medytacji i modlitwie, a cała przyroda jednym z największych darów Boga dla człowieka*⁴ – tym samym jej ochrona kształtowana w różnych prawnych formach ma być chociaż w pewnym stopniu wyrazem przyjaznej postawy wobec dzieł Stwórcy.

W tegorocznym seminarium udział wzięły 92 osoby, z Krakowa i województwa małopolskiego, innych rejonów Polski oraz wspomniani goście ze Słowacji i Ukrainy. Spotkanie rozpoczęła msza święta w kaplicy „Na Wodzie” w Ojcowie koncelebrowana przez kilku księży pod przewodnictwem ks. prof. Macieja Ostrowskiego. Następnie w sali wspomnianego Ośrodka Edukacyjno-Dydaktycznego OPN rozpoczęły się obrady. Wygłoszono 14 referatów, do których wprowadzeniem było przesłanie teologiczne tekstów z Księgi Rodzaju przytoczone przez ks. prof. Romana Pindela.

Motyw rajskiego ogrodu – jak podaje ks. Pindel – oraz umieszczenia i wykluczenia z niego człowieka służy przedstawieniu statusu człowieka w jego relacji do Boga i do świata. Ogród Eden jest dla człowieka idealnym środowiskiem. Narracyjne przedstawienie wydarzeń w ogrodzie służy temu, by ukazać człowieka jako obdarowanego przez Boga w sposób nieporównywalny z całym stworzeniem. Równocześnie jednak człowiekowi zostały przypisane ograniczenia, do których należy śmiertelność i polecenie, by nigdy nie korzystał z możliwości przeciwstawienia się Bogu-Stwórcy mając na uwadze odpowiedzialność za stworzony świat.

⁴ Ks. M. Ostrowski, *Słowo wstępne*, [w:] *Ogród Pana...* op. cit., s. 11.

Ryc. 4. Uczestnicy seminarium na sali obrad. Fot. M. Maśliński

Fig. 4. Participants of the seminar in the meeting hall. Photo by M. Maśliński

Ryc. 5. Msza św. w sanktuarium Matki Bożej Smardzowickiej. Fot. J. Partyka

Fig. 5. Holy Mass in the Sanctuary of Our Lady of Smardzowice

O wpływie naturalnego środowiska na formację człowieka mówił ks. Jan Dziezic. Człowiek bowiem żyje w przyrodzie, jest również przez nią kształtowany, a osobowość człowieka nigdy nie jest gotowa, ciągle się tworzy w trzech sferach ludzkiej egzystencji: biologicznej, psychicznej i duchowej. Kontakt z przyrodą pomaga w jej formowaniu. Przyroda, zdaniem tego mówcy, pozytywnie oddziałuje na zmysły, emocje, stwarza możliwość do refleksji i łagodzi stany napięcia. Aktywność fizyczna wzmacnia organizm i jego wydolność. Pomaga w tym, aby człowiek „wznosił się ponad samego siebie”.

Podobne wątki rozwijali referenci – ks. dr Peter Tirpak i ks. prof. Marek Petro z Uniwersytetu w Preszowie na Słowacji, zaś prof. Zbigniew Mirek przedstawił szerszą refleksję nad sentencją „Człowiek w ogrodzie Pana” wyznaczaną przez dwa równoległe spojrzenia. Pierwsze ma swe źródło w słowach odczytywanych przez nauki przyrodnicze z Księgi Stworzenia, zaś drugie (spojrzenie etyczne i teologiczne) bierze swój początek w Księdze Pisma. Oba sięgają do głębokiej prawdy o życiu człowieka i całego stworzenia oraz o Bogu i wzajemnych między nimi relacjach. Obydwie Księgi stanowią dla siebie nawzajem kontekst interpretacyjny, bez którego żadnej nie można właściwie zrozumieć i dotrzeć do głębokiej prawdy o człowieku, jego życiu oraz relacji z Bogiem, drugim człowiekiem i resztą stworzenia. Także wchodzenie na turystyczne szlaki w terenach dziewiczych jest wejściem do ogrodu Pana. Turystyka i krajoznawstwo powinny kształtować naszą wrażliwość na dobro, prawdę, piękno i świętość – najgłębsze wartości określające życie człowieka i jego środowisko.

Na zdrowie człowieka wywierają również wpływ specjalnie zaprojektowane obszary – miasta-ogrody mające walory psychoterapeutyczne, co rozwijał referat ks. dr Jana Klimka. Również woda jest podstawą egzystencji człowieka, a jego działalność nie pozostaje bez wpływu na środowisko wodne, ów szczególny „ogród hydrologiczny”, co w swoim referacie ilustrowała prof. Joanna Pociask-Karteczka podając przykłady miejsc gdzie stosunki wodne są mocno przekształcone i nadal ulegają niekorzystnym zmianom.

W pozostałych wystąpieniach autorzy przekazywali konkretne przykłady „ogrodów” kształtowanych gospodarczymi działaniami człowieka, w tym także ogrodów biblijnych, odwołując się przy tym do historii tych założeń i wywieranych nań wpływów antropogenicznych. Mieliśmy zatem zaprezentowane przykłady założeń ogrodowych we Lwowie (m.in. dr Jurij Zinko), w Myczkowcach i Proszowicach (dr Zofia Włodarczyk), rys historyczny kształtowania krajobrazu na przykładzie zakonu cystersów i zgromadzenia Marianów w Licheniu (mgr Maciej Maśliński). Krakowski licealista Kajetan Rajski ukazał idee

„ogrodu duszy” w pismach karmelitanki św. Teresy i wpływ, jaki miała na to historia Ede-
nu i zakonu karmelitańskiego. Św. Teresa Wielka przyrównuje duszę ludzką do ogrodu,
człowieka do ogrodnika, a Boga do zjawisk atmosferycznych, deszcz z kolei jest symbolem
łaski Bożej – mówił w swym wystąpieniu najmłodszy uczestnik seminarium.

Referatową część seminarium zakończyły dwa wystąpienia związane z Wyżyną Kra-
kowsko-Częstochowską i problemami jej ochrony (dr Józef Partyka) oraz kulturowym
krajobrazem Doliny Prądnika, uzdrowską architekturą i komponowanymi układami
zieleni na przełomie XIX i XX w. (dr Dominik Ziarkowski). Krajobrazy te można chro-
nić i harmonijnie je kształtować wprowadzając do nich nieznaczne zmiany, ale można
również je niszczyć chaotyczną zabudową zatracającą charakterystyczne cechy jurajskiego
krajobrazu. Przykłady takiej dewastacji krajobrazu można łatwo znaleźć na Wyżynie.

Wieczorem uczestnicy seminarium przeszli do Grodziska, gdzie ks. Stanisław Lan-
gner, proboszcz parafii Ojców-Grodzisko przedstawił historię założenia sakralnego sióstr
Klarysek, którego historia sięga XIII w. i wiąże się z osobą bł. Salomei. Zapoznał również
słuchaczy seminarium z postępem prac konserwatorskich prowadzonych od kilku lat, które
obejmują kościół i jego otoczenie, w tym również stabilizację fundamentów świątyni.⁵
Dodajmy, że w 2012 r. przypada 800. rocznica urodzin bł. Salomei; obchody tej rocznicy
rozpoczęte 11 listopada 2011 r. zakończyły się 18 listopada 2012 r. uroczystym nabożeń-
stwem w Grodzisku, podczas którego kościół ten dekretem biskupa Kazimierza Ryczana,
ordynariusza kieleckiego, został podniesiony do godności diecezjalnego Sanktuarium
bł. Salomei Piastówny.⁶ Krótki pobyt uczestników seminarium w Grodzisku zakończyły
wieczorne nabożeństwo.

Drugi dzień seminarium, w niedzielę, 14 października 2012 r. rozpoczęto zwiedzaniem
nowej wystawy przyrodniczo-kulturowej w muzeum Ojcowskiego Parku Narodowego.
W kolejnym punkcie programu było przejście do Smardzowic. Trasa wiodła przez Ojców
do jaskini Ciemnej i na punkty widokowe usytuowane w obrębie Góry Koronnej i Góry
Okopy. Po obejrzeniu jaskini Ciemnej i kilku panoram Doliny Prądnika uczestnicy semina-
rium przeszli ścieżką spacerową do kościoła parafialnego p.w. Matki Boskiej Różańcowej
w Smardzowicach. Tego dnia odbywały się tam uroczyste obchody 40. rocznicy koronacji
cudownego obrazu Matki Boskiej Smardzowickiej. Obraz ten cieszący się kultem wiernych
co najmniej od połowy XVII w., pochodzi prawdopodobnie z początku tego stulecia.⁷ Jego
koronacji w dniu 27 sierpnia 1972 r. dokonali kardynałowie Stefan Wyszyński i Karol Woj-
tyła. Korony te zostały skradzione w 1984 r., następnie pocięte na części i tylko przypadkiem
udało się je odnaleźć wśród innych skradzionych paramentów liturgicznych pochodzących
z różnych kościołów. Obecnie fragmenty smardzewickich koron można oglądać w gablocie
wewnątrz kościoła. Ponownej koronacji obrazu dokonał biskup Stanisław Szymeczki, ordy-
nariusz kielecki w październiku 1986 r.⁸ Uczestników seminarium oprowadził po kościele
i objaśnień udzielał ks. Bogusław Bodziony, proboszcz smardzowickiej parafii.

⁵ Więcej informacji o Grodzisku zob. referat ks. S. Langnera wygłoszony na seminarium Sacrum
i Przyroda w Ojcowie w dniu 11 października 2008 r.: S. Langner, *Zarys historii zespołu sakralnego
na Grodzisku i jego wychowawcza rola*, [w:] *Elementy chrześcijańskie w edukacji ekologicznej*, red.
Ks. M. Ostrowski, J. Partyka, Ojców 2008, s. 125–132.

⁶ K. Dobrowolska, *Sanktuarium bł. Salomei Piastówny*, „Niedziela Kielecka”, 50(514), str. I, VI
[dodatek do tygodnika „Niedziela” nr 50 z 9 XII 2012].

⁷ D. Ziarkowski, *Matka Boża w Smardzowicach. Czas powstania, historia oraz ikonografia
obrazu*, „Prądnik. Prace. Muz. Szafera”, 2007, t. 17, s. 227–240.

⁸ [A. Dziarmaga] A. D. 2012. *Smardzowice zapraszają. Obchody 40-lecia koronacji obrazu Matki
Bożej Różańcowej*, „Niedziela Kielecka”, 39(503), str. I [dodatek do tygodnika „Niedziela” nr 39
z 23 IX 2012].

Dalej trasa dnia wycieczkowego wiodła przez wsie Smardzowice i Maszyce do jaskini Maszyckiej, znanego stanowiska archeologicznego z końca paleolitu, gdzie znaleziono zdobione wyroby kościane reprezentujące kulturę magdaleńską. Jest to jedno z nielicznych stanowisk tej kultury w Polsce skąd pochodzą najstarsze ślady sztuki człowieka epoki kamienia. Następnie uczestnicy seminarium zeszli wąwozem Maszyckim na dno Doliny Prądnika, obok krzyża upamiętniającego akcje partyzanckie AK w czasie ostatniej wojny, odwiedzając po drodze chatę pustelnika w Prądniku Korzkiewskim usytuowaną w jaskini, zwanej Zamieszkałą, która znajduje się w masywie skały Sukiennice. Fotografia chaty znalazła się na pierwszej stronie okładki wydawnictwa przygotowanego na obecne seminarium. Od początku lat 60 ub. wieku jeszcze do niedawna w tym spokojnym zakątku Doliny Prądnika zamieszkiwał franciszkański tercjarz, brat Bogumił odwiedzany niejednokrotnie przez turystów.⁹ Dziś można wejść na tę małą posesję, zaglądnąć do jaskini, a z kasetki umieszczonej na frontowej ścianie pustelni wylosować numer wypisanej intencji, w jakiej należy się modlić.

Końcowym akcentem programu seminarium było spotkanie połączone z poczęstunkiem u stóp skały Łaskawiec przygotowanym przez Panie z zespołu Ośmiu Sióstr Knapik. Zespół ten założony przez ich ojca, Melchiora Knapika (1925–2005), istniejący do dziś wciąż pielęgnuje miejscowy folklor (muzyka, śpiew, taniec). Szczególnie był popularny w latach 1970–2000, dając liczne występy w kraju, głównie w Krakowie i okolicach, a także za granicą. Warto wiedzieć, że jedna z solistek tego zespołu, Maria Knapik, mieszkająca obecnie w Kanadzie, najczęściej występuje na scenach operowych USA. Zagrała również tytułową rolę w „Halce” Stanisława Moniuszki na scenie Opery Narodowej w Warszawie w 2007 r.

Po krótkim pobycie przy skale Łaskawiec, wszyscy uczestnicy przeszli Doliną Prądnika, do alei Grabowej w przysiółku Prądnika Korzkiewskiego – Hamernia, znanym m.in. ze stanowiska brzozy ojcowskiej *Betula oycoviensis*, gatunku uznawanego dawniej za endemit, odnalezionego tu w 1805 r. przez Wilibalda Beslera. Na tym zakończyło się dwudniowe seminarium, w którym starano się połączyć treści i rozważania teoretyczne z „ogrodem” naturalnym, jakim są piękne fragmenty Doliny Prądnika chronione w granicach Ojcowskiego Parku Narodowego i w jego otulinie.

SUMMARY

On the 13th – 14th October 2012, the 20th jubilee international seminar “Sacrum and Nature” entitled “Man in the Garden of the Lord” was held in Ojców in the seat of the Ojców National Park Educational Centre. The main organizer of the seminar was the Pontifical University of John Paul II in Kraków with the cooperation of the University of Presov, Slovakia, the Ojców National Park and the PTTK (Polish Tourist Association) Group “Pilgrim”. Among the guests of the seminar were, except for the attendees from Slovakia, the representatives of the University of Lviv. The meeting was attended by 92 participants, 14 papers were delivered. The seminar was accompanied by visits to Blessed Salome’s Hermitage and the Sanctuary of Our Lady of Smardzowice.

Józef Partyka

⁹ Zob. M. Hanik, *Brat Bogumił*, „Ostoja”, 1992, nr 1, s. 22; K. Kowalski, *Jaskinie Polski*, t. 1 *Jaskinie Wyżyny Krakowsko-Wieluńskiej*, Warszawa 1951, s. 242, 244.